УДК 340.12

Бочан О. І., здобувач кафедри теорії
та історії держави та права ЛьвДУВС

Убезпечення фізичної особи у нотаріальній сфері: поняття та зміст

У статті зроблено спробу окреслити поняття убезпечення фізичної особи та розкрити його змістові характеристики. Категоріальний апарат цього концепту розкривається через взаємозв'язки із іншими дотичними поняттями, такими як безпека суспільна, безпека держави, суб'єкт безпеки, об'єкт безпеки та ін. Творення безпечних умов життєдіяльності фізичної особи у нотаріальній сфері визначається як перспективне завдання.

Ключові слова: безпека держави, безпека суспільна, безпека особистості, загрози інтересам безпеки держави, внутрішні загрози безпеці, убезпечення фізичної особи, право людини на державно-юридичний захист.

В статье сделана попытка определить понятие обезопасности физического лица и раскрыть его содержательные характеристики. Категориальный аппарат этого концепта раскрывается через взаимосвязи с другими близкими понятиями, такими как безопасность общественная, безопасность государства, субьект безопасности, обьект безопасности и др. Создание безопасных условий жизнедеятельности физического лица в нотариальной сфере определяется как перспективная задача.

Ключевые слова: безопасность государства, безопасность общественная, безопасность личности, угрозы интересам безопасности государства, внутренние угрозы безопасности, обезопасность физического лица, право человека на государственно-юридическую защиту.

The author makes an attempt to determinate the meaning of safety of a physical person and discover its text characteristics in the article. Categorical body of the present concept is revealed via relations with the other touching meanings, namely public safety, safety of state, subject of safety, object of safety and others. The ways of creation of safe conditions of the life-sustaining activity of a physical person in notarial sphere are defined as a long-term task.

Key words: safety of state, public safety, personal safety, threats to the interests of safety of state, insider threats of safety, safety of physical person, right of the person for state-legal defense.

Актуальність теми. Відколи постало таке утворення, як держава, проблема її безпекового співіснування внутрішнього і зовнішнього була однією із основних у соціальному розвитку. Причому питання безпеки держави означало не лише непорушність встановлених (обумовлених) територій, але й що найголовніше – життя і безпеки людей, які на ній проживають. Тобто як би не розглядали безпеку (держави чи людини) – це завжди було двоєдине і визначальне щодо мети існування завдання всіх народів і цивілізацій. Від способів досягнення таких цілей, звичайно, ж залежали обрані різні (у т. ч. і не завжди виправдані, несправедливі, антигуманні і т.д.) засоби забезпечення мети.

Безпека, відтак, як засаднича й опорна у суспільному прогресі категорія становить не лише практичний інтерес, але й теоретично і прагматично скерована у теорію права. ЇЇ основоположний універсалізм пов'язаний із забезпеченням повноцінного розвитку усіх демократичних процесів у суспільстві, які виявляють той рівень цінностей (правових, моральних, духовних і т.д.), без яких не можуть існувати ні народи, ні держави. Ці питання (безпека особи, держави) стосуються досконалості організації суспільного буття як найважливіших засобів реалізації прав і свобод людини і громадянина, верховенства права.

Отже, беручи до уваги таку теоретичну і практичну вагомість теми, а також потребу осмислення відповідно до її сучасних економічних, політичних, духовних видозмін, ставимо

за мету на основі теоретичного здобутку українських та зарубіжних учених простежити реалізацію в нашій державі безпекової гарантованості, що виявляється, зокрема на рівні убезпечення фізичної особи, через яку й відбувається репрезентованість дії усіх принципів права – справедливості, рівності, свободи, гуманізму, прав та свобод людини і громадянина.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній юридичній літературі проблеми безпеки особи, людини часто обговорювані, однак убезпечення фізичної особи у нотаріальній сфері поки що не стало предметом самостійного окремого дослідження. Праці вітчизняних дослідників (В. Богуш, І. Пістун, В. Кіт, М. Хобзей, Г. Сілін, П. Перепелиця, Г. Почепцов, В. Рибалка, Н. Семенів, О. Юдін, І. Приходько, А.Байда) становлять основу для сучасного теоретичного розвитку дослідження.

Методологічні аспекти аналізу загроз інтересам безпеки держави, суспільства, особистості були об'єктом аналізу у працях Аристотеля, Р. Арона, М. Бердяєва, М. Вебера, Г.Ф.В. Гегеля, К. Гельвеція, Дж. Гоббса, Л. Гумільова, В. Данилевського, І. Канта, Н. Макіавеллі, К. Маркса, П. Сорокіна, А. Тойнбі, М. Шелера та ін.

Проте вкрай необхідною є безпекова організація сучасної життєдіяльності як окремої фізичної особи, так і всього суспільства, держави назагал.

Метою статті є визначення способів, через які реалізується в державі убезпечення фізичної особи і те, як впливає вона на державно-правову безпеку та виявляється у державно-правових відносинах. У зв'язку з цим методологічно спиратимемося на зміст безпеки, який трактуватимемо як ідеологію творення гарантій безпекотворчих основ життєдіяльності людини, суспільства, держави.

Основний матеріал. Кожний факт нанесення збитків, шкоди інтересам держави, суспільства чи особи (фізичної, юридичної), особистості спричиняє аналіз суті і змісту об'єктивних і суб'єктивних можливостей їх прояву у взаємозв'язку з іншими причинами порушення безпеки, тобто, те, що призводить до унебезпечення фізичних та юридичних осіб у нотаріальній сфері.

Беручи за методологічну основу безпекознавчий підхід та його основне поняття «загрози інтересам безпеки України», запропонованого А. Смелянцевим, зважаємо на те, що загрози визначаються як «детерміновані об'єктивно-суб'єктивними факторами об'єктивні можливості або (і) готовність будь-якого суб'єкта соціальної дійсності нанести збитки життєво важливим інтересам України з метою розв'язання існуючих суперечностей і одержання однобічних переваг» [8, с. 6]. Автор класифікує загрози безпеці України за чотирма ознаками і критеріями: 1. за джерелами (внутрішні, зовнішні, комплексні); 2. за масштабом (локальні, національні, регіональні, глобальні); 3. за об'єктом впливу (загрози особистості, суспільству, державі, коаліції держав, світовому співтовариству, цивілізаціям); 4. за сферами прояву (політичні, економічні, воєнні, екологічні, інформаційні, соціальні, демографічні, духовні, етнічні, конфесійні та ін.).

Виформовуючи методологічну модель аналізу від загального до одиничного, конкретизуємо у ній місце і характер «безпеки фізичної особи».

На основі констатованих А. Ситковським різновидів безпеки – особиста; суспільна; державна; військова; економічна; інформаційна; екологічна; правоохоронних органів [7, с.41], безпека фізичної особи може бути визначена як різновид безпеки особистої, що межує (охоплює) економічну, і до певної міри також суспільну або державну. Тобто, безпека фізичної особи у філософсько-правовому масштабі є певним синтезом елементів інших видів безпеки, взаємодія і взаємозв'язок яких зумовлюють забезпечення безпеки як цілісної у межах правової системи.

Безпека фізичної особи може бути констатована як конституційна гарантованість захисту професійно встановлених законних інтересів фізичної особи, надійності становлення, розвитку та перспективного функціонування її матеріальних та фінансових можливостей (підприємства чи установи).

Безпека фізичної особи спирається на наявні «державні механізми забезпечення захисту життєво важливих інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення їх незалежної, стабільної, вільної і самостійної життєдіяльності» [7, с.41].

Поняття убезпечення особи у нотаріальній сфері трактуємо як ідеологію процесу творення гарантованості конституційного захисту та охорони життєво важливих інтересів особи, розвитку її матеріальних і фінансових можливостей засобами передбачених законом нотаріальних процесуальних дій.

На підставі диференціації видів суб'єктів безпека фізичної особи, на нашу думку, співвідносна із особистою, державною, національною і суспільною. Особиста безпека полягає у захисті здоров'я, прав і свобод як основного об'єкта суспільної безпеки; якщо розглядати одним із основних об'єктів суспільної безпеки суспільство, то йдеться про гарантованість його матеріальних та духовних цінностей; для держави як об'єкта суспільної безпеки основу становлять: гарантований Конституцією її устрій, суверенітет, територіальна цілісність. Від так, вважаємо, що убезпечення фізичної особи теж співвідносне із особистою, державною, національною і суспільною безпекою.

Пізнання філософсько-правової суті безпеки фізичної особи можна здійснити на підставі визначення її, по-перше, як внутрішньої ознаки, яка межує із зовнішніми джерелами загроз безпеці України; по-друге, як локальної національної за масштабом поширення загрози інтересам держави і суспільству; по-третє, як загрози особистості, людині, фізичній або юридичній особі, суспільству, державі, поділяючи загрози за об'єктом впливу; по-четверте, як загрози економічної, соціальної, духовної та ін. – за сферою прояву загроз.

Трансформовані і конкретизовані ознаки семантики убезпечення фізичної особи (на підставі класифікації А. Смелянцева) дозволяють визначити підходи до нього як до об'єктивної потреби особи, суспільства і держави у захисті від внутрішніх загроз, які можуть перерости у зовнішні, і створювати перешкоди щодо самореалізації особистості та прогресивного розвитку держави і суспільства. Дослідник слушно застерігає, що «внутрішні загрози детермінують посилення зовнішніх загроз безпеці держави, тому що підривають її могутність і внутрішню стабільність» [8, с.15].

Теоретико-праксеологічну сутність безпекотворення становлять інтереси особистості, суспільства і держави: «У системі інтересів безпеки України особливу роль відіграють життєво важливі інтереси, які визначаються як сукупність потреб, задоволення яких забезпечує самозбереження і можливість прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави. Стосовно України такими інтересами виступають: незалежність і свобода, територіальна цілісність, добробут її громадян і високий життєвий рівень, захист життя, власності і конституційних прав» [8, с. 7].

Відтак, робимо висновок про те, що у загальній схемі інтересів, професійні інтереси фізичної особи є складовою частиною життєво сформованих намірів особистості, які становлять суть функціональної мети суспільства і держави, їхнього безпекотворення задля належного рівня життєдіяльності.

Логіка аналізу поняття убезпечення фізичної особи у нотаріальній сфері скеровує нас і до застосування ще одного методу аналізу: методологічну основу його становить поняття загрози інтересам безпеки держави (А. Смелянцев). Сюди відносимо порушення

прав людини і громадянина, несправедливість, нерівність, протиправний тиск, відмову, перешкоджання у досягненні ділової мети. У нашому алгоритмі такі дії мають назву унебезпечення, яке пов'язуємо із відсутністю надійних засобів конституційного захисту та охорони особи, її життя, здоров'я, майна громадян від протиправних посягань.

Ця схема вибудовується на таких причинах загрози фізичній особі: порушенні норм державно-юридичного захисту та прав і свобод людини на такий захист. За визначенням дослідника Т. Пашука, «право людини на державно-юридичний захист її прав та свобод – це право на здійснення в процесі національної правозастосувальної юрисдикційної діяльності заходів щодо примусового виконання обов'язку, необхідного для реалізації права людини, або щодо відновлення такого права, або ж щодо попередження чи припинення його порушення» [4, с.5].

Для забезпечення державно-юридичного захисту у нотаріальній сфері повинні бути відповідними: первинність права у державі; верховенство права у державі, тобто пріоритет його над державою, підпорядкування держави праву. Лише за таких умов правозахисна діяльність стає ефективною для створення заходів безпеки фізичної особи, за які відповідає кожна посадова особа, держава, що залежні від права. Цей фундаментальний принцип резонує у наступних елементах: дії аксіологічно-правових факторів в офіційно-діловому дискурсі; раціоналізації творення на цій основі офіційно-ділової взаємодії кількох її сторін; технології (тактики) одержання правової допомоги чи співпраці на основі самодостатнього конструювання правового офіційно-ділового дискурсу. Останній моделює адекватне у правних рамках сприйняття й викликає планову (очікувану) інтерпретацію одержаної комунікантом інформації. Від так убезпечення фізичної особи лише одержує ґрунт для його реалізації. Інша сторона (посадова особа) – її дії – доповнюють морально-правову засаду демократичної держави, що асоціюється із основоположними критеріями правової держави.

У демократичній державі убезпечення особи (у т. ч. фізичної) позиціонується як ідеал, який проектує дію всіх правових і моральних чинників, що лежать в основі оновлення суспільних відносин, забезпечують дію Конституції України та чинного законодавства.

Убезпечення особи має пряме відношення до безпеки держави. Під впливом безпеки держави та гарантій роботи державного апарату на основі досконалих методів і форм кожному громадянинові гарантовані можливості здійснення ідеалів права і справедливості.

Безпека як критерій державно-правових цінностей у демократичній державі набуває форм взаємовпливу і універсалізації їхнього взаємозв'язку. Комплексна дія виконує роль суспільного регулятора всіх державно-правових структур, у яких взаємодіють різні суб'єкти права. Вони в умовах правової держави виявляють рівень утвердження соціальної справедливості, рівності та реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Убезпечення кожної особи гарантує злагоду в суспільстві і державі, матеріальний захист фізичної особи, громадян, впровадження принципу справедливості. Якщо не забезпечений хоча б один критерій правової держави, безпека особи втрачає своє морально-правове значення. Вона не співвідносна із нормами чинного права.

Національна політика безпековості, яка має бути концептуально сформованою, – ефективний чинник змін умов сучасного розвитку правової держави, взаємин фізичних осіб, які викликають потребу регулювання ділових стосунків.

Державно-юридичний захист характеризується як: «соціальна діяльність, яка: 1) є державно-юридичною; 2) є охоронною правозастосувальною (зважаючи на поділ правозастосування на охоронне та регулятивне); 3) є юрисдикційною (тобто діяльністю,

в якій вирішується правовий спір); 4) здійснюється з метою або примусового здійснення юридичного обов'язку, необхідного для реалізації права людини, або для відновлення цього права у разі його порушення (включаючи, у необхідних випадках, і притягнення до юридичної відповідальності), або ж для попередження чи припинення такого порушення; 5) спрямована на забезпечення, перш за все, приватного інтересу; 6) ініціюється (але не здійснюється), зазвичай, самою особою» [4, с.5].

Складовою творення убезпечення для фізичних осіб на етапі стрімких глобалізаційних змін є контроль морально-правових детермінантів безпеки особи. Критичні оцінки творення такого майбутнього хоча й мають поки що підстави, однак дають право на основі ментальних, культурно-історичних, економічних і політичних даних робити висновки щодо відсутності потенційно зрілих проектів використання можливостей забезпечення прогресу в офіційній діловій сфері. Мета проектів – подолати агресію, протистояння, деформації в інтеракціях, конфлікти, «фактори нерівності» у розшарованому економічними негараздами суспільстві. Названим бар'єрам має протистояти толерування ділової співпраці, інтелектуалізація творення програми безпеки фізичної особи у діловій сфері.

Висновки. Суб'єктом, відповідальним за убезпечення фізичних осіб, є держава, покликана створювати умови всесторонньої реалізації права фізичної особи у діловій сфері. Вона (держава) виступає суб'єктом, наділеним відповідно до Конституції України, обов'язками щодо забезпечення всього суспільства, гармонійними і справедливими відносинами. Для цього в названих напрямах актуалізується диференційована програма профтренінгу для нотаріусів і бажано для фізичних та юридичних осіб. Без тактики і стратегії загальносформованого безпекового розвитку, заснованого на принципах участі і солідарності всіх учасників ділових взаємин, не можна досягти дії демократичних засад державотворення і справедливості та убезпечення всіх суб'єктів права у державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1.Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.-С.141.

2. Хортюк О. В. Цивільно-правова охорона ділової репутації юридичної особи / О. В. Хортюк: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – К.: Національна академія правових наук України, 2012. –18 с.

3. Хортюк О. В. Цивільно-правова охорона ділової репутації юридичної особи: монографія / О. В. Хортюк. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2012. – 200 с.

4. Пашук Т. І. Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод / Т. І. Пашук: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2006. – 17 с.

5. Пашук Т. І. До загальнотеоретичної характеристики державно-юридичного захисту прав людини / Т. І. Пашук // Життя і право. – 2005. – №4. – С.33-43.

6. Цимбалюк М. М. Метатеоретичні проблеми аналізу правосвідомості / М. М. Цимбалюк // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2012. – №2(49). – С. 9-15.

7. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / [Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Таций, Ю. С. Шемшученко]. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т.1. – 1230 с.

8. Смелянцев А. П. Проблема загроз інтересам безпеки України (соціально – філософський аналіз) / А. П. Смелянцев: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Х.: Харківський військовий університет, 2001. – 18 с.